

Lönsam mjölkproduktion under svenska förhållanden - en fallstudie inom svensk mjölkproduktionen vid expansion av befintlig verksamhet

Henrik Beckman

Jonathan Sundberg

Självständigt arbete i företagsekonomi • G2E • 15 hp

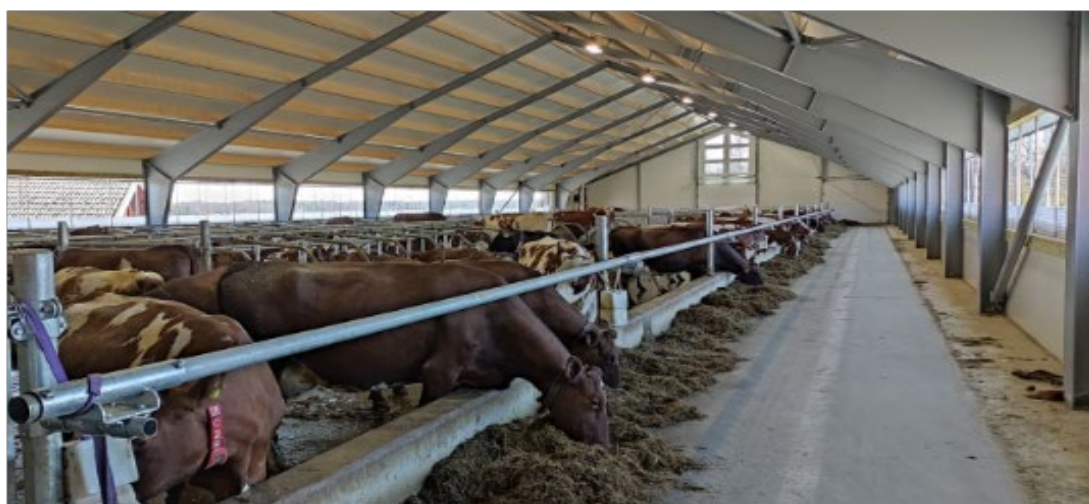
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap / Institutionen för Ekonomi

Agronomprogrammet ekonomi

Examensarbete / SLU, Institutionen för ekonomi, 1488 • 1401–4084

Uppsala 2022

Lönsam mjölkproduktion under svenska förhållanden - en fallstudie inom svensk mjölkproduktionen vid expansion av befintlig verksamhet.

Profitable dairy production under Swedish conditions - a case study about Swedish dairyfarming when expanding current operation.

Henrik Beckman
Jonathan Sundberg

Handledare: Richard Ferguson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi.

Examinator: Karin Hakelius, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi

Omfattning: 15 hp.
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i företagsekonomi
Kurskod: EX0902
Program/utbildning: Agronomprogrammet ekonomi
Kursansvarig inst.: Institutionen för ekonomi
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2022
Omslagsbild: Jonathan Sundberg
Serietitel: Examensarbete/SLU, Institutionen för ekonomi
Delnummer i serien: 1488
ISSN: 1401-4084

Nyckelord: mjölkproduktion, investeringsteori, beslutsteori, stordriftsfördelar

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för ekonomi

Förord

Uppsatsen ligger till grund för examensarbete på kandidatnivå på Sveriges lantbruksuniversitet Ultuna vid Institutionen för ekonomi.

Författarna vill börja med att rikta ett stort tack till vår handledare Richard Ferguson vid Institutionen för ekonomi för stöd och handledning under arbetets gång. Vi vill även rikta ett stort tack till respondenterna som tagit sig tid och velat vara med i undersökningen samt låtit oss komma på studiebesök och se deras lantbruk. Vi vill avsluta med att tacka våra kompisar och studiekamrater för stöd, support och input till vårt arbete.

Uppsala, juni 2022

Henrik Beckman

Jonathan Sundberg

Abstract

In 2017, the average age of farmers in Sweden was 58 years and the number of dairy farms has decreased continuously in recent decades. The size of the remaining companies has increased as the milk production. In other sectors companies take advantage of economies of scale to reduce the costs of their products or services to achieve a competitive price. For farmers, expansion can be a complicated process as it involves a lot of administrative time for applications to the county administrative board. It is a major investment to expand their current operation and the price increases on raw materials and inputs during the second part of 2021 complicate the process.

The purpose of this study is to investigate why farmers choose to expand their existing production and whether it can benefit from economies of scale in relation to development. All farmers are dedicated to dairy farming, and we have concentrated on three tied-up herds, two of the farmers have 50 milking and a third has under 15. These three are planning to build or have built a robot stable for approximately 115-120 milking cows. Two of the respondents are located in Uppsala County and the third in Gävleborg County.

The theoretical synthesis of the thesis deals with decision theory, investment theory and economies of scale. The study is based on a qualitative research method with semi-structured interviews and an inductive approach, we also collect additional empirical material through a literature review.

In the analysis and discussion section, the selected theories are linked to the empirical material from the interviews. In the analysis of the empirical material, the interviews are decoded in order to be able to collect keywords, which in this case will be the answer to why farmers want to expand their operation and if they can use some benefits from economies of scale. This will further be presented in the conclusion.

The conclusion shows that soft values are very important for the farmer when expanding and running a dairy farm. Animal welfare is important and also being able to set up sparetime to dedicate it to family and friends. Farmers also see great value in managing the family farm and running a profitable dairy production. If these criteria are met, the farmer sees the benefit

and joy of running the farm further. Pure focus on maximal production and return on capital is never a primary focus

Sammanfattning

Medelåldern av lantbrukarna i Sverige är hög, 2017 var den 58 år, och antalet mjölkföretag har minskat kontinuerligt de senaste decennierna. Däremot har storleken på de kvarvarande företagen ökat samt djurens produktion. I flera andra sektorer väljer företag att ta nytta av stordriftsfördelar för att minska företagets kostnader i produktionsledet eller erbjuda tjänster till ett konkurrenskraftigt pris. För lantbrukare kan expansion vara en komplicerad process eftersom det leder till mycket administrativ tid för ansökningar om tillstånd hos kommun och länsstyrelse. Det är en stor investering att expandera sin verksamhet samt prishöjningar på råvaror och insatsvaror under senare delen av 2021 har inte gjort det enklare.

Syftet med arbetet är att undersöka vad som ligger till grund för att en lantbrukare väljer att expandera sin befintliga produktion samt om den kan dra nytta av stordriftsfördelar i samband med sin utveckling. Samtliga lantbrukare bedriver mjölkproduktion och vi har koncentrerat oss på tre uppbundna besättningar, två om 50 mjölkande kor och en tredje med knappt 15. Dessa tre planerar att bygga eller har byggt ett robotstall för ungefär 115–120 mjölkande kor. Två av respondenterna är belägna i Uppsala län och den tredje i Gävleborgs län.

Uppsatsens teoretiska syntes behandlar beslutsteori, investeringsteori och stordriftsfördelar. Studien baseras på en kvalitativ forskningsmetod med semistrukturerade intervjuer och en induktiv ansats, vi samlar även in ytterligare empiriskt material genom litteraturgenomgång. I analys och diskussionsdelen kopplas de valda teorierna till empiriska materialet från intervjuerna. Vid analysen av det empiriska materialet avkodas intervjuerna för att kunna samla in nyckelord, vilket i det här fallet kommer vara svar på vår frågeställning som sedan presenteras i slutsatsen.

Slutsatsen visar att det är många mjuka värden som ligger till grund för att expandera och driva ett mjölkföretag. Djurvälstånd är viktigt samtidigt som att kunna frigöra tid och ägna den åt familj och vänner. Lantbrukarna sätter också stort värde i att förvalta släktgården och driva en lönsam mjölkproduktion. Om dessa kriterier är uppfyllda ser lantbrukaren nytta och glädje att driva mjölkföretaget vidare. Ren produktinriktning och endast fokus på avkastning på kapital är aldrig något primärt fokus.

Innehållsförteckning

1. Inledning	11
1.1 Bakgrund	11
1.2 Teoretiskt problem	13
1.3 Empiriskt problem	14
1.4 Syfte och frågeställningar	14
2. Teori	16
2.1 Beslutsteori	16
2.1.1 Beslutsmodell Öhlmér et al	16
2.1.2 Den rationella beslutsmodellen	16
2.1.3 Intuition och rationalitet i strategiska beslut	17
2.2 Investeringsteori	18
2.3 Economies of scale (stordriftsfördelar)	19
2.4 Teoretisk syntes	19
3. Metod	21
3.1 Forskningsmetod	21
3.2 Litteraturgenomgång	21
3.3 Urval	21
3.4 Datainsamling	22
3.5 Kritisk reflektion	23
3.6 Kvalitetskriterier	23
4 Empiri	25
4.1 Fallgård 1	25
4.1.1 Byggprocessen	25
4.2 Fallgård 2	26
4.2.1 Byggprocessen	27
4.3 Fallgård 3	28
4.3.1 Byggprocessen	29
5. Analys och diskussion	30
5.1 Beslutsteori i expansion av mjölkproduktion	30
5.1.1 Summering	32
5.1.2 Reflektioner	32
5.2 Investeringsteori i expansion av mjölkproduktion	33
5.2.1 Summering	35
5.2.2 Reflektioner	36

5.3 Stordriftsfördelar i expansion av mjölkproduktion.....	36
5.3.1 Summering.....	38
5.3. Reflektioner.....	39
5.4 Reflektion mjuka värden.....	39
6. Slutsats.....	41
6.1 Författarnas slutsatser.....	41
6.2 Kritisk reflektion.....	42
6.3 Framtida forskning.....	43
Referenser.....	44
Bilagor.....	47

Figur- och tabellförteckning

Figurer

Figur 1 - Den rationella beslutsmodellen. Egen bearbetning. (Lindkvist et al. 2014)..... 17

Tabeller

Tabell 1 - Kostnader för mjölkföretag per stallplats (Sveriges Mjölkbönder 2021)..... 13

Tabell 2 - Intervjurespondenterna. Egen bearbetning..... 22

Ordlista

Lely	Företag som levererar teknik och produkter inom lantbruket.
Fjössystem	Företag som levererar helhetslösningar till inredning i mjölkstall.
Gödseldammsugare/gödsel robot	Självgående robot som samlar upp avföringen från korna inne i stallet. Likt en stor robotdammsugare.
Mjölkröbot/robot	Stationär robot som korna går in i för att mjölkas.
Mjölkgrop	En lösning i stallet för att underlätta ergonomin för den som mjölkar. Personen står i en grop och korna ovanför.
Lely vector/foderobot	Självgående robot som blandar grovfoder och kör ut det till korna.
Växa	Husdjursförening som erbjuder rådgivning till lantbrukare.
Uppbunden besättning	Kor som står uppbundna på samma plats i stallet när de mjölkas för att sedan släppas ut.
God arrondering	Korta köravstånd mellan fälten och gårdscentrum, stora fält med bra figuration och få brukningshinder som stenar och träd.
Djurenhet. En djurenhet motsvarar följande	En mjölkko (även inräknat sinko) eller Sex kalvar som är en månad och upp till sex månader eller Tre övriga nöt, sex månader eller äldre
DeLaval	Företag som levererar teknik och produkter inom lantbruket.

1. Inledning

I kapitlet presenteras bakgrunden till arbetet samt de problem som berörs. Därefter redogörs det för uppsatsens syfte samt frågeställning och vilka avgränsningar vi valt att göra.

1.1 Bakgrund

Idag utgörs knappt tre fjärdedelar av mjölkkonsumtionen i Sverige utav svenskproducerad mjölk (LRF, 2022). Sveriges självförsörjningsgrad för mjölkprodukter har under de senaste 20 åren sjunkit från 100% år till 72,5% år 2022 (ibid.). Konsumtionen av importerade mjölkprodukter uppgår således till 27,5%, de importerade produkterna kommer främst från Danmark och Tyskland (Jordbruksverket 2021). För att Sverige ska bli självförsörjande på mejeriprodukter krävs en ökning med 126 000 mjölkkor. Det kan generera upp till 11 000 nya jobb, eftersom varje mjölkföretag skulle generera ytterligare åtta jobb (LRF, 2022).

Den svenska mjölkproduktionen är en bransch med nedåtgående trend och företagen blir allt färre. Däremot blir dessa företagen allt större och år 2021 var den genomsnittliga mjölkbesättningen på 102 mjölkkor och vid samma tillfälle fanns det totalt 2 882 mjölkföretag (ibid.).

Medelåldern inom svenskt lantbruk är väldigt hög och år 2017 var den 58 år (SVD. 2017). Det kan resultera i ett problem om förnyringen bland lantbrukare inte följer samma takt som de äldre lägger ned. En åtgärd kan vara att integrera fler yngre i de gröna näringarna för att bibehålla en levande landsbygd även i framtiden. Generationsskiften inom lantbruksföretag är generellt en komplicerad process som ofta blir utdragen och kommer att bli påverkad av ekonomiska eller juridiska hinder. Det är även en osäker bransch ur ett ekonomiskt perspektiv, vilket innebär en stor risk för yngre att satsa som företagare inom den gröna näringen (ibid.). Mjölkproduktion är en verksamhetsgren som är arbets- och kapitalkrävande, vilket innebär stora investeringar för den enskilda lantbrukaren. Trots att det krävs stora investeringar för att bedriva en sådan verksamhet är det en bransch med låg lönsamhet (SFS 2015/16:526).

För att hantera en hög arbets- och kapitalbelastning kopplar man till större utbyggnader för att nå stordriftsfördelar som ska leda till lägre kostnader per stallplats. Det innebär större investeringar som kan ske i olika former, antingen en enskild lantbrukare eller att flera

lantbrukare går samman och gör en gemensam investering för att den ska bli genomförbar (Jordbruksaktuellt 2008). Tre stora kostnadsposter för mjölkproducenter är stallbyggnader, lönekostnader och kostnader för jordbruksmark. I södra Sveriges slättbygder som Skåne, Östergötland och Västergötland är alternativkostnaden för mark generellt hög och det kan vara mer lönsamt att odla exempelvis spannmål och oljeväxter än vall. Överlag är Sverige väl lämpat för att bedriva mjölkproduktion då stora delar är klassade som mellanbygd, vilka inte lämpar sig för storskalig växtodling. Jordbruksmarken lämpar sig bättre för odling av vall vilket innebär att området är (Landshypotek, 2020). För att bedriva en storskalig mjölkproduktion krävs tillgång på både betes- och åkermark som bör vara i företagets närområde för att minimera transportsträckorna. Långa transportsträckor är tidskrävande samt leder det till höga transportkostnader och slitage på maskiner. Åkermarken behövs för att kunna producera foder till djuren samt spridningsareal för den gödsel som korna lämnar ifrån sig. Spridningsarealen blir begränsad eftersom det endast är tillåtet att sprida 22 kg fosfor/hektar och år över en femårsperiod (Jordbruksverket 2022). Det är även krav på betesdrift under sommarhalvåret för mjölkkor, enligt svensk djurskyddslag (SFS 2019:66). Utevistelsen för mjölkkor ska vara sex timmar per dygn och perioden varierar beroende på var produktionen är verksam, från två månader i norra Sverige till fyra månader i södra (SLU 2011).

Ett problem för mjölk- och nötköttproducenter som vill expandera till över 400 djurenheter innebär att de måste söka miljötillstånd för att bygga, eftersom verksamheter i dessa storlekar ses som miljöfarlig verksamhet. För att få detta tillstånd krävs det att lantbrukaren gör en miljökonsekvensbeskrivning av verksamheten. Ansökan av miljökonsekvensbeskrivning görs hos Länsstyrelsen och många lantbrukare anser att det är en mycket tidskrävande process samt att det drar ut på tiden innan deras ärende handläggs (LRF. u.å.). Många lantbrukare ansåg att denna process var mycket tidskrävande och i genomsnitt tar det 55 dagar att genomföra. Hushållningssällskapet gjorde tillsammans med LRF mjölk en undersökning år 2017 där 300 mjölkföretag deltog och besvarade vilka regler och villkor de ansåg begränsade utvecklingen av deras verksamhet mest. Undersökningen visar att tvärvillkor, regler, tillståndsplikt, miljökonsekvensbeskrivning och regler för erhållna EU-stöd är det som begränsat deras utveckling i största mån (ibid.).

Insatsvaror som diesel, handelsgödsel och kraftfoder har ökat under de senaste åren och många lantbrukare fasar för att den ekonomiska kalkylen inte kommer gå ihop. Att driva en

animalieproduktion med dessa prishöjningar är det inte många som kommer klara vilket kan leda till nedläggningar (Sveriges Radio, 2021). Lantbruket är i nuläget mycket pressat på grund av Rysslands invasion av Ukraina som spelar en stor roll då Ukraina är en av de största exportörerna av spannmål till EU (Dagens logistik. 2022). Ökade priser på diesel och handelsgödsel kommer bli mycket kostsamt för alla lantbrukare, samtidigt som stigande räntor är att invänta och kommer resultera i att investeringar för djurstall bli dyrare, i kombination med de stigande priserna på råvaror (Mariestadstidningen. 2022). Stigande priser på åker- och betesmark är också en faktor som begränsar många lantbrukare att expandera sin verksamhet. Mellan år 2019 och 2020 steg det genomsnittliga priset på åkermark med 10% samtidigt som priset på betesmark steg med 17% (Jordbruksaktuellt, 2021).

Byggkostnaden inklusive ränta för ett mjölkstall utgör drygt 18% av produktionens totala kostnader. Det innebär att en kostnadsökning om 60% som påverkar företaget i hög grad. I sin helhet kan man konstatera att endast ökningen av byggnadskostnader kommer påverka de totala kostnaderna med en ökning om drygt elva procent (Sveriges Mjölkbönder 2021). I tabellen nedan kan man utläsa hur stor del av de totala kostnaderna som är byggkostnader per stallplats för en mjölkproduktion, även hur stor del ökningen av byggkostnader med 60% påverkar de totala kostnaderna på årsbasis.

Tabell 1 - Kostnader för mjölkföretag per stallplats (Sveriges Mjölkbönder 2021)

Totala kostnader	59 336 kr/år
Varav byggkostnader	10 660 kr/år
Kostnadsökning	$10\ 660 * 1,6 = 17\ 056$ kr/år
Kostnadsutveckling	$59\ 336 + 6\ 396 = 65\ 732$ kr/år
Procentuell ökning	$(65\ 732 / 59\ 336) = 1,108 = 10,8\%$

1.2 Teoretiskt problem

När en organisation utför expanderar sin verksamhet behöver de ta hänsyn till olika faktorer, både intern och externt, vilket kommer att påverka det beslut som verksamheten väljer att ta. Ett strategiskt beslut behöver genomföras, vilket innebär att verksamheten behöver ta hänsyn

till rationellt men också intuitivt perspektiv i beslutsprocessen (Calabretta et.al 2017). I en verksamhet som står inför en utveckling kräver det en investering vilket innebär att företaget gör en kapitalplacering. Ett problem som kan uppdagas i investeringsteorin är om verksamheten tar mer hänsyn till mjuka värden, det kan vara ett känslomässigt värde som lantbrukaren vill ska vara en del av verksamhetens utveckling, det behöver inte nödvändigtvis ge avkastning på ägarnas insatta kapital (Lindkvist et al. 2014). Företagarens intresse för verksamheten och vilja att driva det vidare blir följaktligen det som ligger till grund för vilket beslut som ska tas. Författarna av denna uppsats vill med hjälp av olika teorier ta reda på vilka värden som är avgörande för att ett lantbruksföretag med mjölkriktning ska utveckla sin verksamhet.

1.3 Empiriskt problem

Som tidigare redovisas är lönsamhetsproblemet i mjölkproduktion en påverkande faktor vid investering och expansion av befintlig verksamhet. Mjölkproducenten blir även påverkad av andra externa faktorer som foderpriser, vilka är kostnadsposterna största kostnadsposterna inom produktionen (Hjellström 2012). De externa kostnaderna som råvaru- och foderpriser påverkar kostnadskalkylen avsevärt, vilket kan innebära en stor risk om intäkterna inte ökar i takt med kostnaderna. Företagen blir mer sårbara vid kraftigt ökade kostnader vilket i sin tur påverkar viljan att investera. Antalet mjölkproducenter minskar och så även antalet mjölkkor, däremot ökar medelsnittbesättningen i Sverige (LRF 2022). Det innebär att vid etablering eller expansion av befintlig produktion ser företagaren fördelar med att investera i större besättningar för att kunna bedriva en lönsam verksamhet. Det kan innebära att tillväxttakten stagnerar i mjölkföretagen vilket innebär att det kan vara av intresse att ta reda på hur beslutsprocessen går till på de verksamheter som väljer att investera i ett läge med hög risk.

1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att identifiera vad som ligger till grund för mjölkproducenternas beslut vid expansion av befintlig verksamhet i ett läge med hög risk. Studien fokuseras kring deras resonemang och tankar om stordriftsfördelar och varför de har valt att utöka i just detta kostnadsläge. Informationen ger även ett perspektiv gällande hur de tänker vid en expansion vilket kan vara till hjälp för mjölkföretagare som är i en beslutsprocess.

- Vilka stordriftsfördelar finns det i en utveckling av en befintlig mjölkproduktion?

- Hur resonerar mjölkproducenter kring en investering och expansion av befintlig produktion i ett läge med ökade priser på råvaror och insatsvaror?

2. Teori

I detta kapitel presenteras de teorier författarna använt sig av i arbetet. Kapitlet ska ge en förståelse för varför teorierna är relevanta samt hur lantbrukarna använder sig av dem. I arbetet används beslutsteori, investeringsteori samt economies of scale. Kapitlet avslutas sedan med en teoretisk syntes.

2.1 Beslutsteori

Beslutsteori avser att värdera, undersöka och förstå de olika processer som genererar att beslutet fattas. Syftet med att fatta beslutet ger upphov till individens behov av att samla in information och sortera denna. Vidare görs avvägningar mellan de olika alternativ som uppstår och är möjliga för att sedan besluta ifall investeringen skall genomföras (Jacobsen & Thorsvik, 2008). I detta arbete kopplar vi beslutsteorin till varför lantbrukaren väljer att investera och expandera sin nuvarande mjölkproduktion. Framst handlar det om påverkande externa faktorer men interna faktorer hos lantbrukaren kommer även beaktande. Det kommer att genomföras intervjuer som därefter avkodas för att förstå varför lantbrukaren väljer att investera.

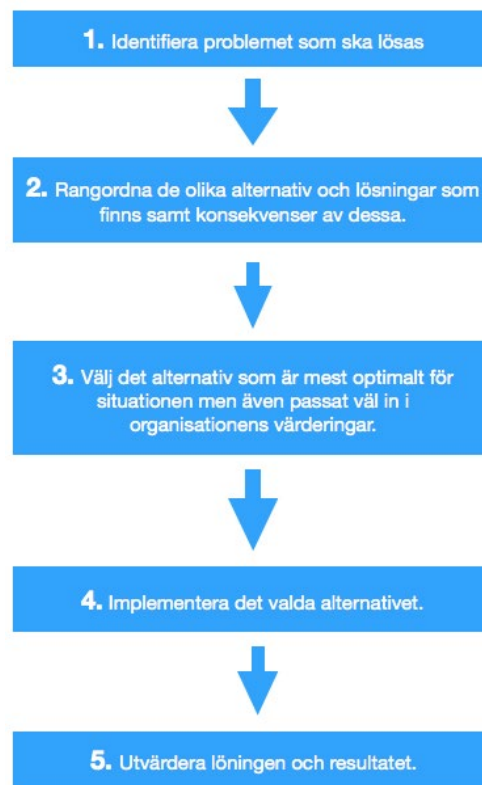
2.1.1 Beslutsmodell Öhlmér et al

En lantbrukares beslutsfattande grundar sig i ett problem som måste åtgärdas eller förbättras. Åtgärderna baseras därefter på lantbrukarens egna antaganden och uppfattning (Öhlmér et al, 1998). Öhlmer et al. (1998) har tagit fram en modell med fyra olika faser som lantbrukarens beslutsmodell delas in i. Modellens första fas är själva upptäcktes av problemet som ligger till grund för en individ är benägen att göra förändringar i sin situation både internt och externt. I den andra fasen sker en analys av problemet och genom olika undersökningar kan problemet identifieras för att leda till en lösning. När problemet är identifierat kommer man till den tredje fasen där det tas beslut rörande en lämplig åtgärd. I den fjärde och sista fasen ska det ske ett beslut om åtgärd och sedan uppföljning av åtgärden (ibid.).

2.1.2 Den rationella beslutsmodellen

Den rationella beslutsmodellen är en tidskrävande process, men fördelen är att beslutet blir mer genomtänkt och kommer troligtvis leda fram till ett bra beslut. Den rationella beslutsmodellen innefattar fem faser i beslutsprocessen som genomarbetas steg för steg (Lindkvist et al. 2014). Första steget är att identifiera problemet som ska lösas, exempelvis

hur lönsamheten ska öka i mjölkproduktionen. Steg två innefattar att rangordna de olika alternativ och lösningar som finns samt konsekvenser av dessa. Exempel kan vara att bygga ett nytt stall, minimera kostnaderna, fler ben att stå på i företaget eller samarbete med grannar. Steg tre är att välja det alternativ som är mest optimalt för situationen samt som passar bäst in i organisationens värderingar. Steg fyra implementerar man alternativet, som kan vara att bygga ett nytt och större stall. Steg fem utvärderas lösningen och resultatet där företaget studerar om det blev bättre lönsamhet genom att bygga ett nytt stall.

Figur 1 - Den rationella beslutsmodellen. Egen bearbetning. (Lindkvist et al. 2014)

Beslutsmodellen är uppbyggd genom att informationen bearbetas under flera omgångar där alternativ vägs noga in och fördelar och nackdelar studeras noggrant. En utvärdering genomförs alltid för att studera om man kunde gjort något annorlunda vid nästa problemsituation samt hur resultatet blev (ibid.).

2.1.3 Intuition och rationalitet i strategiska beslut

Intuition och rationalitet har en viktig roll i processen av ett strategiskt beslut. De två beslutsformerna skiljer sig åt: rationella beslut fattas i en organisation för att skapa en långsiktig konkurrenskraft på marknaden, beslutsformen är analytisk och sker steg för steg. Den intuitiva beslutsmodellen baseras på omedvetna mönster som gör att metoden kan vara

mer effektiv än en rationell metod. Det följer inget system vilket kan innebära att beslutsprocessen går snabbare. En kombination av intuition och rationalitet kan underlätta då man får fler alternativ som man kan välja bland vid ett strategiskt beslut (Calabretta et.al 2017). I en situation där en befintlig verksamhet ska utvecklas kräver det en klar syn över vilket beslut som ska tas.

Det finns inget tydligt ramverk för hur man kan kombinera intuitiva och rationella beslut utan man får dela upp det i tre olika processer. Steg ett innebär att förbereda grunden för paradoxalt tänkande, som innebär att det sunda förnuftet ska vara kritiskt mot vad teorin säger. Vid steg två ska man leverera någon form av resultat och i steg tre reflekterar man över resultatet med hjälp av paradoxalt tänkande (ibid).

Det går att koppla till lantbrukare som väljer att utveckla sin verksamhet på befintlig plats, även om det är ekonomiskt rationellt att sälja den aktuella verksamheten och investera i en befintlig på annan ort. Det intuitiva värdet av att bedriva en verksamhet som gått i generationer kan vara större än det mest ekonomiskt rationella.

2.2 Investeringsteori

En investering syftar till kapitalplacering eller anskaffning av en tillgång som över tid förväntas att generera avkastning (Bergknut et. al 1993). Vid en investering krävs en noga beaktning av olika investeringsalternativ samt risker för de olika alternativen, då marknader kan förändras och den som investerar kapitalet väntar sig en avkastning på sitt insatta kapital. I flera fall finns det även ett avkastningskrav, vilket innebär att det ska vara en bestämd procentsats eller summa pengar som investering ska generera till den som gör investeringen. Investeringen kan även bidra till ökad lönsamhet, lägre kostnader eller en effektivare produktion i verksamheten. Det krävs även att avkastning på investeringen i framtiden är högre än de alternativa användningarna av kapitalet i dagens värde (ibid.).

Vid en investering går företaget igenom tre olika faser innan den kan genomföras. Den första fasen är orienteringsfasen där olika alternativ omvandlas till framtida mål och visioner. Vilka investeringar måste göras i den nuvarande situationen för att nå de mål och visioner företaget strävar efter, den andra fasen är planeringsfasen där företagets mål samt projekt är att fastställa mellan de möjliga investeringarna som ska hjälpa företaget att nå sitt mål. Den sista

fasen är budgetfasen, där företaget inför varje kommande räkenskapsår avsätter en viss mängd kapital och planerar för eventuellt kommande investeringar. Företaget behöver tillräckligt med likvida medel för att avsätta en viss mängd för att förbereda sig inför framtida investeringar (Bergknut et al. 1993).

2.3 Economies of scale (stordriftsfördelar)

Inom lantbruket diskuteras stordriftsfördelar, det innebär att företagets output ska öka i högre takt än företagets input. Input kan vara mark, djur eller arbetskraft medan output är spannmål eller mjölk. Genom att öka nivån på respektive input ska lantbrukarens effektivitet kunna öka och därmed lönsamheten. Teknisk utveckling är den input som gör störst effektivisering av outputn (Gullstrand & Hammarlund, 2010). Med modernare teknik har lantbrukaren möjlighet att sköta om fler djur och öka outputn, även om förändringen av inputen arbetskraft kan vara densamma. Det är mer tidseffektivt att mjölka lika många kor med robot jämfört med att göra det i ett uppbundet system. Med mer areal kan lantbrukaren köpa större och mer rationella maskiner, vilket leder till att arbetstid/hektar minskar. Lantbrukaren producerar större mängd spannmål med en lägre kostnad per kilo. Detsamma gäller med antalet kor, genom att bygga nytt stall med fler platser kan man få ner byggnadskostnaden per stallplats samt öka effektiviteten i stallet och bedriva en mer rationell och effektiv produktion. Det leder till att det blir billigare att producera en liter mjölk och dessutom ökar företagets output. Studien visar att antalet kor är den input som har störst påverkan av lantbrukarens output (ibid.).

2.4 Teoretisk syntes

Syftet med syntesen är att läsaren ska få förståelse för hur samtliga teorier kopplas samman. Valda teorier, tillsammans med den insamlade empirin, ligger till grund för strukturen i Kapitel 5 *Analys och Diskussion* - i diskussionsdelen. Följaktligen kommer vi i kapitlet analys och diskussion svara på studiens forskningsfrågor. Den teoretiska syntesens uppbyggnad är fördelad i tre olika segment vilket är beslutsteori, investeringsteori och economies of scale.

Teorin economies of scale beskriver hur ett företag kan få nytta av stordriftsfördelar för att sedan i empirin presenteras hur lantbrukaren resonerar kring eventuella fördelar.

Beslutsteorin ligger till grund för processen som i det här fallet handlar om en utökning av

befintlig verksamhet. En form av informationsinsamling som lantbrukaren fördelar och gör en bedömning av det bästa investeringsalternativet. I empirin presenteras hur lantbrukaren resonerar kring investeringen och vilka mål som den strävar efter. Frågeställningen är aktuell i fråga om investering vid en situation där externa faktorer påverkar marknaden negativt. Det finns utrymme på marknaden att producera mer livsmedel vilket är en möjlighet för befintliga företag att utveckla sin befintliga verksamhet. I dagens situation stiger råvarupriserna kraftigt vilket påverkar byggnadskostnaderna (Riksbanken 2021). Därtill diskuteras kring lantbrukarens stordriftsfördelar trots de stigande kostnaderna.

3. Metod

Det här kapitlet redovisar valet av metod, tillika de avgränsningar som gjorts i arbetet. I början presenteras valet av forskningsmetod som beskriver vilken målgrupp som datainsamlingen kommer från, för att avsluta med hur den empiriska insamlingen har genomförts.

3.1 Forskningsmetod

Studien baseras på en kvalitativ forskningsmetod med induktiv ansats som grundas på en fallstudiedesign. Empiriskt material har samlats in genom litteraturgenomgång och semistrukturerade intervjuer med mjölkproducenter, där tre olika mjölkföretag har intervjuats. Till intervjuerna har författarna använt sig av en intervjuguide som återfinns i *bilaga 1*. En av företagen hade nyligen investerat i befintlig produktion och de andra två är i planeringsstadiet om att nyinvestera i sin produktion. Den kvalitativa forskningsmetoden har kritiserats för att vara svår att replikera och generalisera eftersom forskaren, författarna i detta fall, har konstruerat frågorna och kan på så vis styra utfallet av intervjuerna (Bryman & Bell, 2017). Vi är medvetna om detta, intervjufrågorna har bearbetats och låtit opponenter dela med sig av synpunkter på våra frågor till mjölkproducenterna

3.2 Litteraturgenomgång

Litteraturen vi valt att använda till denna studie består i huvudsak av vetenskapliga artiklar och publicerade rapporter skrivna av forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet, samt internationella texter som innefattar bland annat lönsamhet och produktion inom svenskt lantbruk. Statistiska siffror om svenskt jordbruk som handlar om lönsamhet och självförsörjandegrad samlar vi in från bland annat Scan och Jordbruksverket. Vi använder databaser som Google Scholar och ScienceDirect.

3.3 Urval

Vi har använt oss av ett målstyrt urval när vi valt ut lämpliga mjölkproducenter att intervjua. Fördelen med att använda sig av ett målstyrt urval är att personerna man intervjuar förhoppningsvis kommer besitta den kunskap för att kunna ge relevanta svar till arbetets syfte och frågeställning (Bryman & Bell, 2017). Vi har valt tre mjölkproducenter som besitter god kunskap inom mjölkproduktion, ekonomi och vad god lönsamhet innebär. För att få kontakt

med lämpliga respondenter tog vi kontakt med Växa Sveriges byggnadsrådgivning och Lely center. Vi har valt att koncentrera oss på mjölkproducenter som är aktiva i Mälardalen och i närområdet, detta för att lantbrukarna ska ha liknande förutsättningar. Producenterna skulle vara i skedet att utöka sin produktion alternativt att de nyligen utökat produktionen.

Tabell 1 - Intervjurespondenterna. Egen bearbetning

Respondent	Position	Stadie i expansionsprojekt	Geografiskt belägna
1	Ägare tillsammans med sin bror.	Ritningar	Gävleborg län
2	Mor och son där sonen ska ta över driften.	Färdigt mars 2022	Uppsala län
3	Ägare av lantbruket	Kontrakterat markarbete	Uppsala län

Tabellen ovan ger en överblick över vilka respondenterna var, deras position i företaget och hur långt komna de är i byggnadsprojektet av nytt stall. Tabellen visar även var någonstans i landet de är belägna.

3.4 Datainsamling

Intervjuerna har upplägg var av den semistrukturerade modellen och genomfördes med hjälp av en intervjuguide (Bilaga 1). Valet av modell grundar sig att ge den svarande möjlighet till fria svar vilket även kan leda till möjliga följdfrågor (Bryman & Bell, 2017). Intervjuguiden som använts var förberedd med 16 frågor där de två inledande frågorna ger en insyn i företagets storlek samt hur länge de har drivit företaget och dess historia. Vidare berör frågorna lantbrukarnas tankar kring investeringen, stordriftsfördelar, byggnadsprocessen samt vilka värden och fördelar de ser med investeringen.

Samtliga intervjuer har skett på plats med anledning av att få en bild av verksamheten och få möjlighet att hålla en interaktiv intervju. Vi har även fått ett studiebesök på var och en av gårdarna för att få ytterligare inblick i företaget. Respondenterna har blivit tillfrågade om de vill vara anonyma eller inte samt tillåtelse att spela in intervjuerna. Samtliga respondenter har

godkänt att intervjuerna spelas in samt vara en del av studien. Trots detta har vi valt att hålla respondenterna anonyma i arbetet för att läsaren inte ska göra en subjektiv bedömning på grund av respondentens bakgrund. De inspelade intervjuerna har varierat i längd mellan 1 till 2 timmar beroende på hur långa svar respondenten gett samt hur långa diskussioner vi haft. Intervjuerna har spelats in för att sedan avkoda nyckelorden som genomsyrar intervjuerna, vilket är en fördel för att inte viktiga detaljer som hanterats i intervjun glöms bort (Bryman & Bell, 2017).

3.5 Kritisk reflektion

Under genomförandet av en kvalitativ studie är det respondentens svar som ligger till grund för det redovisade resultatet. Det innebär att den enskilde respondentens subjektiva uppfattning för det aktuella ämnet är av stor betydelse för studien. Författarna har även en subjektiv påverkan, genom utformandet av intervjun med målstyrda frågor, tidigare erfarenhet inom området och det slutgiltiga resultatet (Bryman & Bell 2017). Respondenten kan bli påverkad av hur intervjun är utformad och om intervjupersonen ställer målstyrda frågor, vilket innebär att intervjupersonen kommer att påverka respondentens svar. Med målstyrda frågor menas att intervjuaren vill styra respondenten till ett givet svar genom hur frågorna är utformade och formulerade. Författaren bör utforma frågorna tydligt och erhålla en god struktur under intervjun för att få sanningsenliga svar. Under analysen av materialet bör inte författaren låta sina subjektiva värderingar styra hur denne tolkar respondenternas svar från urvalet av intervjuerna.

3.6 Kvalitetskriterier

Efter en genomförd intervju är det viktigt att utvärdera metoden och resultatet av intervjun. Då trovärdigheten samt äktheten kan variera från intervjuerna är det viktigt att granska dem utifrån ett kritiskt perspektiv. Det är viktigt att respondenten är trovärdig genom att vara väl insatt i ämnet samt använda sig av goda argument med bra bakgrundsfakta. Respondenter som deltar i intervjuerna kan variera hur pass insatta i ämnet de är och hur väl de kan argumentera för sin sak. Detta är viktigt då studien ska hålla en hög kvalitet och validitet med korrekt information och bakgrundsfakta för eventuella läsare. För att studien ska kunna hålla en hög kvalitet är det viktigt att använda två grundläggande kriterier vid denna bedömning. När en kvalitativ studie skall granskas och analyseras måste *trovärdighet* och *äkthet* tas i beaktning då det är viktigt att vara källkritisk till informationen och bakgrunden i studien

(Bryman & Bell 2017). För att granska trovärdigheten används sedan ytterligare fyra underkategorier vilka är *tillförlitlighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* samt *konfirmering* (Bryman & Bell 2017).

Vid en kvalitativ studie är många gånger respondenterna inte så många och det är viktigt att ta i beaktning hur de har valts ut samt om de kan vara partiska på något vis, om de håller en viss ståndpunkt under intervjun. Vid en intervju kan respondenten förespråka en viss sakpunkt i ärendet och därmed inte anses trovärdig. Därför är det av stor vikt att ta hänsyn till om respondenten är *tillförlitlig* eller inte. *Överförbarheten* är viktig att ta hänsyn till, det vill säga att datan avkodas korrekt och säger respondenten det han tycker eller det intervjuaren vill höra. Därför är det viktigt med ett granskande synsätt när intervjun avkodas. Därtill kommer *äkthet* och *pålitlighet* som hör till respondenten och dennes information. Det är viktigt att vara kritiskt till ifall respondenten besitter tillräckligt med kunskap om ämnet för att kunna svara korrekt och sanningsenligt på intervjun (ibid.)

4 Empiri

I kapitlet presenteras en sammanställning av intervjuerna med respondenterna.

Intervjuguiden vi använt oss av vid besöken återfinns i bilaga 1.

4.1 Fallgård 1

Den första fallgården ägs av två bröder där de bedriver konventionell mjölkproduktion med uppbundet system. Gården har funnits i släkten under flera generationer och bröderna tog över verksamheten år 2019. I dagsläget har de ca 50 mjölkande kor och planerar att bygga ett stall med 206 platser där det till en början ska mjölkas 120 kor och resterande platser ska vara till ungdjur. Verksamheten är helt självförsörjande på grovfoder men man behöver köpa in en del spannmål till djuren.

4.1.1 Byggprocessen

Intresset för att utöka produktionen har under en längre tid funnits hos bröderna men ett generationsskifte har prioriterats. Respondenterna hävdar att det mest ekonomiskt fördelaktiga vore att flytta och köpa en befintlig verksamhet som man kan driva vidare. Därför det är dyrt att bygga nytt stall och om de köpt en befintlig verksamhet hade produktionen redan varit igång. Men eftersom gården är en gammal släktgård med högt sentimentalt värde för bröderna var det inte något alternativ. Efter de hade landat i rollen som egenföretagare och kunde visa för banken att de levererade positiva siffror började planeringsprocessen för utbyggnad av mjölkproduktionen. De har använt sig av en tydlig strategi och har komponerat en grupp av olika individer som besitter kompetens inom olika områden som berör byggnadsprocessen. Gruppen består av en byggnadsrådgivare, en ekonomirådgivare och en produktionsrådgivare, på grund av att de vill ha individer med spetskompetens. Bröderna bedriver ett lönsamt företag och menar att mjölkproduktion är en optimal produktion i det område de verkar i då arronderingen och jordbruksmarken inte lämpar sig för renodlad spannmålsproduktion, därmed heller inte grisproduktion, och dikoproduktion är det för låg lönsamhet i. De syftar även på att mjölkproduktion möjliggör att deras företag är lönsamt då det genererar ett kontinuerligt kassaflöde som exempelvis inte en dikoproduktion gör.

De kommer att bygga ett högteknologiskt stall där utfodring och mjölkning kommer vara automatiserat. Anledningen till att de vill investera i mycket teknologi är för att underlätta det

dagliga arbetet, frigöra mer tid för att kunna fokusera mer på mjölkproduktionen, färre arbetstimmar per djur av rent rutinarbete och dessutom få mer fritid. De kommer att välja en helhetslösning på foder- och mjölkkningsutrustning från Lely, inredning kommer de köpa från Fjössystem. De två företagen samarbetar och säljer en helhetslösning till bröderna. Stallet kommer vara utrustat med liggbås och utgödslingen kommer hanteras med hjälp av spalt.

Det nybyggda stallet resulterar i att korna kommer gå på lösdrift istället för att stå uppbundna, vilket innebär att de kommer få en bättre miljö och får möjlighet att röra sig fritt. Idag mjölkar bröderna korna två gånger om dagen och vid installation av mjölkrobot kommer korna kunna bli mjölkade mer än två gånger, vilket leder till en ökad produktivitet. Bröderna ser det som en god skalfördel att de mjölkar mer än dubbelt så många kor och behöver endast anställa en medarbetare, samtidigt som de frigör egen tid. Ett problem med att bygga i nuläget är den oroliga omvärlden vilket gör ett stort avtryck i råvarupriserna.

Kostnadsökningarna för byggmaterial är oroande och med aktuella priser är det inte möjligt att genomföra projektet eftersom det blir en investeringskostnad på 160 000 kr per stallplats där priset normalt brukar ligga på knappt 100 000 kronor per stallplats enligt respondenterna. Bröderna tror på en långsiktig marknadsposition för svensk mjölk som livsmedel. De är även säkra på att de kommer bygga och förlitar sig på historien då de syftar på att byggkostnader ökar kontinuerligt övertid och så även i det här fallet.

4.2 Fallgård 2

Fallgård två ägs av föräldrarna men drivs av hela familjen där barnen är anställda i företaget. Ett generationsskifte har påbörjats där de två sönerna ska ta över som 7:e generationen. Gården är belägen utanför Östhammar i Uppsala län där det bedrivs mjölkproduktion samt växtodling om ungefär 110 hektar med numera enbart vall och helsäd, spannmål till djuren väljer de istället att köpa in. Utöver de 110 hektaren odlad åkermark betar ungdjuren 40 hektar naturbeten. I mitten av mars 2022 stod ett nybyggt mjölkstall färdigt med två robotar och plats för 111 mjölkkor. Tidigare har det varit ett uppbundet system på gården med runt 55 mjölkande kor och driften sköttes av föräldrarna.

4.2.1 Byggprocessen

Med arrende och ägd mark brukar gården 110 hektar och då arronderingen är sämre med små skiften och sämre jord lämpar det sig det bäst att odla vall och därför kunde gården också fördubbla antalet djur då de lade ner spannmålsproduktionen. Därför är ren spannmålsproduktion på gården inte aktuell att bedriva och heller inte ren nötköttsproduktion då lönsamheten är för dålig. Familjen hade planerat för stallbygget i ungefär två års tid då de ansåg att det gamla systemet med uppbundna djur var för irrationellt och tidskrävande att sköta. Då sönerna har som ambition att ta över gården behövde driften moderniseras samt expandera för att ha ekonomi till att båda bröderna skulle kunna avlönas. Eftersom gården funnits inom familjen i flera generationer, föräldrarna är sjätte generationen, vilket gör att gården har ett stort sentimentalt värde för familjen vilket var en stor anledning till att bröderna ville driva den vidare. Att köpa en befintlig verksamhet någon annanstans och driva den var därför inte något alternativ för bröderna även ifall det hade varit det absolut mest rationella beslut att göra.

Byggkostnaden landade på ungefär 100 000 per stallplats exklusive en ny gödselbrunn, vilket är ett pris som familjen är tillfredsställd med. De har besökt andra gårdar med nybyggda stall för att få inspiration och lärdomar inför hur deras eget stall skulle utformas. De har inte tagit speciellt stor hjälp av ekonomisk eller byggnadsrådgivning då de inte ansåg det som nödvändigt. Lely har tillsammans med Fjössystem varit till stor hjälp med att konstruera och rådgöra kring stallet vilket familjen varit mycket nöjda med. Tack vare att familjen skrev på kontraktet för stallet till ett fastpris under våren 2021 har de inte drabbats av prishöjningarna på råvaror sedan hösten 2021.

De använder sig mestadels av flytgödsel från korna och behöver därför inte köpa in stora mängder handelsgödsel. Diesel använder de inte mycket annat än under sommarhalvåret och de maximerar heller inte kraftfodergivan till djuren. Det resulterar i ett litet produktionstapp men familjen anser att minskade kostandena till inköp av kraftfodret är desto större och därmed lönar det sig att min maximera kraftfodergivan. Familjen kommer absolut att märka av höjningarna av råvaror och insatsvaror men inte alls i samma grad som många andra därför att de känner sig lugna och tror på ett höjt mjölkpris som kommer täcka upp för de ökade kostnaderna.

Det nybyggda stallet består av modern och automatiserad teknik som mjölkningsrobot, foderrobot och gödseldammsugare, vilket frigör mycket tid för bröderna till att arbeta med annat på gården men även till fritid och familj, vilket de ansåg speciellt viktigt. Med ett automatiserat stall som frigör mycket tid var det självklart att bygga på detta vis.

Respondenterna menar om de skulle byggt för mjölkgrup rörde det sig nästan om samma investeringskostnad som att bygga för robot, vilket gjorde valet enkelt att bygga ett system med robotmjölkning. Familjen anser att de största fördelarna med nybygget är att de frigör tid samt att med transpondrar på korna kopplade till mjölkrobotarna kommer familjen att kunna styra produktionen. De kommer få inblick om någon ko avviker ifrån sina vanliga ät och idisslingsrutiner och därmed antas vara sjuk och genom detta kunna åtgärda tidigare och förebygga att kon blir för dålig. Respondenten kommer inte behöva anställa någon ytterligare personal trots att de fördubblar besättningen med kor tack vare de automatiserade systemet. Bröderna har en stark framtidstro på mjölkproduktionen i Sverige och tror även om konsumtionen av mjölk går ned kommer samhället efterfråga nya produkter som svensk grillost exempelvis. Dessutom kommer det fortsatt finnas en efterfrågan på svensk ost, grädde och smör. Idag fokuserar företaget på att producera så billig mjölk som möjligt och generera en god vinstmarginal före att uppnå maximal mjölkavkastning på korna. Detta uppnår de genom att producera ett billigt grovfoder, ha friska djur samt hålla koll på sina kostnader.

4.3 Fallgård 3

Den tredje fallgården är belägen i Uppsala län och ägs av ett par där frun är ansvarig för driften. Gården köptes 2007 av paret och de är första generationen på gården. Sedan 2008 har det bedrivits småskalig mjölkproduktion där de förädlar och säljer kött och mjölk direkt till konsument ifrån sin gårdsbutik. I gårdsbutiken säljer de även smör, yoghurt och ost som de förädlar själva. På gården bedrivs även växtodling, entreprenadverksamhet, fastighetsförvaltning, uppfödning av utegrisar och lammproduktion, allt i småskalig verksamhet med direktförsäljning till kund. Gården har 2,5 anställda till djurproduktionen och totalt 30 anställda i hela bolaget. I dagsläget har de 12 mjölkande kor där fokus ligger på att kalven ska gå kvar hos kon i upp till fyra månaders ålder och de satsar heller inte på maximal mjölkavkastning eller något speciellt avelsarbete. I vanligt fall går kalven med kon i 1–4 dygn beroende på kalven, samt om det är en konventionell eller ekologisk besättning.

4.3.1 Byggprocessen

Ägarna fokuserar på innovation samt att sälja sina produkter till högsta möjliga pris och det genom förädling av råvarorna för direktförsäljning till kund. Då efterfrågan på deras produkter varit hög har de sett möjlighet att utöka produktionen kommer de att investera i ett större mjölkstall med plats för 120 kor. Gården är diversifierad och står på många ben och de har som plan att fortsätta med det även efter stallbygget. Gården sticker ut eftersom de arbetar efter en egen modell och kommer så även att bygga efter den. De kommer lägga till en avdelning där nykalvade kor kommer få gå med sin kalv under en fyramånadersperiod. Den så kallade BB-avdelningen kommer få en egen mjölkrobot till de kor som går med sin kalv. Korna kommer även få möjlighet att gå ute året runt med undantag från december till januari.

Det nybyggda stallet kommer omfatta tre robotar och kommer köpas från DeLaval som även har hjälpt dem att rita stallet. Rådgivningen respondenten har konsulterat kommer från Växa Sverige och DeLaval, dessutom har de använt sig mycket av egna tidigare erfarenheter. Anledningen till att de bygger ett överdimensionerat stall med ett eget sätt att bedriva produktionen är för att de ska kunna ta ut ett mervärde för produkten genom förädling. Att bygga för robot var självklart för att frigöra tid och de ser det som en stor fördel att använda sig av modern teknik. De kommer dessutom inte behöva anställa någon ny djurskötare trots att de skalar upp i en betydligt större storlek på besättningen.

Markarbetet för hela anläggningen är påbörjat, resterande nyckelfaktorer av byggnadsprocessen är däremot inte färdigt, vilket innebär att de inte tagit in offerter eller säkrat finansiering. Det är inget som respondenten ser som ett problem utan kommer att investera i vilket fall. Prishöjningar på råvaror och insatsvaror påverkar slutpriset på stallet men de ser inte det långsiktigt och kommer att bygga ändå, möjligtvis avvaktar de med att kontraktera ett byggbolag innan marknaden har stabiliserat sig. De fodrar korna med ytterst lite spannmål och anser därmed att de inte kommer påverkas utav dess prishöjningar. De tror start på marknadsutvecklingen på mjölk, framförallt då efterfrågan är högre än vad de kan erbjuda produkter i nuläget. Respondenten tror också på nya användningsområden för mjölken och anledningen till att efterfrågan är så hög är eftersom de är unika med att låta kalven gå fyra månader med kon. Anledningen för byggnationen är för företagsutveckling och respondenten tror starkt på sitt koncept och de olika investeringarna kommer betala av sig i längden.

5. Analys och diskussion

I kapitlet kommer den insamlade empirin diskuteras och analyseras med hänseende på studiens teorier som presenterats tidigare i studien. Analysen och diskussionen ligger sedan i grund för studiens slutsats.

5.1 Beslutsteori i expansion av mjölkproduktion

Studien omfattar flera infallsvinklar som kopplas till beslutsteori. Till att börja med grundar sig beslutsteorin i vad lantbrukaren ser för stordriftsfördelar med att utöka mjölkproduktionen samt varför han väljer att investera i föräldragården och inte en redan befintlig verksamhet. Beslutsteorin omfattar även hur lantbrukaren kommer fram till att investera i just mjölkproduktion och inte någon annan produktionsinriktning. Den verksamma lantbrukaren behöver analysera sin verksamhet både internt och externt och ta hänsyn till de aspekter som påverkas av beslutet. Har företaget goda förutsättningar att bedriva mjölkproduktion, finns det möjligt att expandera på befintligt område och hur är framtidsutsikterna. Enligt Öhlmér et.al (1998) är det nyckelpersonerna i verksamheten som kommer genomgå analysen då det är de som kommer vara verksamma och vara med i företagets utveckling. Gällande interna faktorer behöver företaget vara ett tillräckligt stabilt företag för att kunna behärska investeringen. Externa faktorer gäller de ökade kostnader som både avser insatsvaror och byggnadskostnader, nyckelpersonerna behöver göra en avvägning av lönsamhetsförändringen i relation till investeringen.

Från empirin kan man konstatera att samtliga av respondenterna har under en längre tid haft i tankar om att utöka sin produktion. Fallgård ett har studerat flera antal olika lösningar på att bygga stall och det har tidigare inte varit rätt tillfälle för deras organisation att utveckla. När de internt är redo för att expandera blir de negativt påverkade av externa faktorer. Deras problemupptäckt syftar till en avsevärt mycket högre investeringskostnad än vad som är ekonomiskt hållbart, investeringskostnaden i relation till antal platser hamnar på 160 000 kronor per stallplats. För att definiera problemet kan man konstatera att det antingen kommer stabilisera sig och priserna för råvaror kommer att gå ner eller resonerar man att de kontinuerligt blir dyrare att bygga med åren. Investeringskostnaden per stallplats hamnar på 160 000 kronor. För att definiera problemet kan man konstatera att det antingen kommer stabilisera sig och priserna för råvaror kommer att gå ner eller resonerar man att det

kontinuerligt blir dyrare att bygga med åren. Oavsett alternativ är det en avvägning som ägarna kommer att analysera vilka valmöjligheter de har för att sedan komma till ett beslut (Öhlmér et al. 1998).

Respondent två skiljer sig då företagets investeringskostnad blev 100 000 kr per stallplats med endast ett års mellanrum för tidpunkten för offert med material från samma tillverkare och likvärdiga ritningar på anläggningen som respondent ett. Förutsättningarna skiljer sig avsevärt med anseende på vilken tidpunkt man väljer att investera då råvarumarknaden är mycket volatil, detta mycket beroende på Corona pandemin samt kriget i Ukraina (SEB 2022). Företagen befinner sig på en marknad där priset på produkten är transparent och alla får möjlighet att få tillägg om man levererar en bättre produkt eller förenklar logistiken (Skånemejerier 2017). Fallgård två befinner sig i en situation att de har investerat i en anläggning och har inte samma möjlighet att förändra sitt beslut om att investera i anläggningen. Det innebär att de får anpassa sig till sin investering och blir mer drabbad av de rörliga kostnaderna från de ökade priserna på insatsvaror.

För respondent tre är det ett perspektiv som är irrelevant eftersom de satsar på att bli en innovationsgård och de fokuserar inte på att maximera produktionen. I beslutsteorin kan man koppla deras problemupptäckt i ett tidigare skede eftersom de valde att bedriva mjölkproduktion på ett eget sätt. Fallgården strävar inte efter att varje ko ska producera maximalt med mjölk per ko utan de ska istället ta ut ett mervärde för produkten. De har valt en tydlig strategi för hur de ska bedriva sin verksamhet vilket leder till att de befinner sig på en annan marknad där de tar 45 kr för en liter mjölk istället för 13,95 kronor per liter (COOP 2022). De kan ta ut ett högt pris för mjölken eftersom de nyttjar sitt varumärke samt att de processar och paketerar i egen regi, vilket gör att produkten är lokalproducerad i högsta möjliga grad. Kopplat till frågeställningen ser företaget det som irrelevant med den senaste tidens prishöjningar på byggnadsmaterial, men har en bestämd budget på 100 miljoner kronor att investera i gården. Där är det medräknat att investera för bland annat gris- och lammproduktionen samt mejeri och slakteri. Enligt Öhlmér et al. (1998) utgår man från fyra steg i beslutsfattande och i det här fallet kan man konstatera att de ser ett stort problem med de ökade byggnadskostnaderna men hanterar problemet genom att bygga successivt. Ritningarna på anläggningen är färdiga och markarbetet är påbörjat men de har inte tagit någon offert från något byggföretag än. Respondenten har kommit till beslut om att ta in offert från byggföretag när kostnaderna för byggmaterial har stabiliserats sig.

5.1.1 Summering

De tre respondenterna resonerar olika i beslutprocessen och har även olika ekonomiska förutsättningar. Investeringskostnaden som uppkommer när de ska bygga nytt stall är olika då de resonerar olika om hur byggnadsprocessen bör gå till väga samt hur de väljer att utrusta sina stall. Det kan det handla om ekonomi eller hälsa som styr beslutet. I det här fallet skiljer sig samtliga verksamheter eftersom fallgård ett inte har byggt, nummer två har precis färdigställt och tre planerar att bygga en innovationsgård med varumärkesfokus. Det innebär att respondenterna står inför olika problem, fallgård ett står inför ett beslut om att påbörja projektet med att bygga eller avvakta på grund. Utifrån ett rationellt perspektiv står de inför ett enklare beslut, går det inte att räkna hem investeringen kan de välja att avvakta eller investera i alternativ verksamhet. Man kan konstatera att samtliga respondenter väljer att investera i sin befintliga produktion för att skapa fler arbetstillfällen och att det ska bli en ekonomisk fördel. Utgår man från Calabretta (2017) beslutsteori om intuitiva eller rationella beslut så resonerar respondenterna olika. De två första respondenterna vill kunna anställa personal genom stordriftsfördelar, frigöra tid och få produktionen mer lättskött. Beslutsprocessen syftar främst till sociala värden, det är inte aktuellt att investera i en annan produktionsform då de är intresserade av mjölkproduktion. De två respondenterna nämner även att det inte är aktuellt att byta geografisk plats trots att de skulle vara en mindre investering att köpa en nyckelfärdig gård. Den tredje respondenten skiljer sig jämfört med de två första då denna har andra förutsättningar samt ett annat mål med sin investering. De har en vision om att skapa en anläggning där hela livsmedelskedjan finns, från ko till färdigpackad produkt. Respondenten är tydlig med att det inte finns någon ekonomisk fördel för dem att genomföra investeringen, det mest ekonomiskt lönsamma hade varit att verkat inom en annan bransch. Samtliga respondenter inleder sin beslutprocess med intuitiva värden och efterföljande rationella beslut kommer i slutet av processen. Det är viktigt för respondenterna att visa ett positivt resultat, men det är inte vad som ligger som huvudsakligt till grund för deras beslut.

5.1.2 Reflektioner

Respondenterna väljer att verka och investera i den produktion som de är intresserade av, trots att det inte är det mest ekonomiska alternativet. Det kan vara en fördel eftersom de finner intresse för produktionen och tror på den långsiktigt. Respondenterna är mycket företagsamma samtidigt som de sysslar med vad de verkligen brinner för vilket kan föranleda till ett positivt resultat. Nackdelarna med att blanda in de intuitiva värdena är att det kan leda

till att företaget i slutänden inte levererar ett positivt resultat, vilket gör att företaget inte blir ekonomiskt hållbart. När det blandas in för mycket sentimentala värden i företaget kan det leda till att respondenterna blundar lite för de ekonomiska värdena. Det gäller oavsett vad det är för företag och produktionsinriktning, ett negativt resultat återkommande varje år tyder tydligt på att företaget inte är ekonomiskt hållbart och därmed inte lönsamt att driva.

5.2 Investeringsteori i expansion av mjölkproduktion

Bergknut et. al (1993) menar att det finns tre olika faser som går igenom vid en investering. Det är *orienteringsfasen*, *planeringsfasen* och *budgetfasen*.

I den insamlade empirin får man ett perspektiv hur lantbrukaren väljer att resonera i de tre olika faserna. I *orienteringsfasen* där lantbrukaren klargör för sig själv var denne vill med sitt företagande, rangordnar olika alternativ och möjligheter som finns på just denna gård. Det finns mjuka värden och respondenternas företagande bygger på ett speciellt sentimentalt värden vilket innebär att driva släktgården vidare där att bedriva en mjölkproduktion någon annanstans i landet inte är ett alternativ. Andra mjuka värden är djurens välfärd och hälsa i fokus eller att ha direktkontakt med kunderna till produkterna och råvarorna som produceras på gården. Det kan innefatta att prioritera en gårdsbutik eller hitta egna försäljningskanaler för mjölken samt egenförädling. Om företaget inte fokuserar på mjuka värden driver de lantbruket mer extensivt där fokus ligger på avkastning på kapitalet, alltså tjäna så mycket pengar som möjligt. Vara produktionsinriktad med minsta möjliga kostnader i relation till högsta möjliga intäkter. Detta är inte något alternativt som är aktuellt för någon av respondenterna.

Planeringsfasen innefattar hur lantbrukaren ska gå tillväga för att nå de fastställda målen. Hur ska stallet byggas på bästa sätt för att produktionen ska bli så rationell och effektiv som möjligt samtidigt som avkastningen på investerat kapital ska bli så hög som möjligt. Företagen behöver få en ekonomisk balans vilket innebär att de behöver lägga energi på att planera hur stallet ska byggas till minsta möjliga kostnad för att sedan få högsta möjliga avkastning. Sist kommer *budgetfasen* där lantbrukaren varje år sätter en budget till investeringar för det kommande året (Bergknut et. al. 1993). Vilka investeringar är

nödvändiga att göra just detta året och för att uppnå målen? Krävs det större investeringar som ett nytt stall eller endast förbättringar av det befintliga?

I empiriinsamlingen från de tre lantbrukarna var det två som stod i fasen att expandera genom att bygga nytt stall och den tredje nyligen byggt färdigt sitt. Den första respondenten har som mål med sitt företagande att driva en lönsam mjölkproduktion på sin släktgård som har ett stort sentimentalt värde. Att ändra driftsinriktning var aldrig något alternativ.

Nötköttproduktion ansågs inte tillräckligt lönsam och spannmålsproduktion var heller inte lönsam i denna bygd. Dessutom är intresset för mjölkproduktion väldigt stort vilket innebär att det är den produktionsinriktning respondenten vill ägna sig åt. Respondenten menade att de absolut mest lönsamma hade varit att flytta och köpa en redan befintlig verksamhet, det hade varit billigare än att bygga ett helt nytt stall. Men då målet var att driva vidare släktgården var detta aldrig något alternativ. I nuläget är det en mjölkproduktion i mindre omfattning med uppbunden besättning. Respondenten menar att kunna driva ett konkurrenskraftigt lantbruk med framtidsutsikter krävs det en större investering, alltså ett nytt stall. I nuläget är korna uppbundna vilket är ett irrationellt sätt att bedriva mjölkproduktion på. Med ett högteknologisk och automatiserat stall kommer det finnas tid och möjlighet att mjölka fler kor och även frigöra tid. Att frigöra tid anses mycket viktigt då tid med familj och vänner är högt prioriterat. De vill driva en lönsam produktion utan att pressa korna maximalt, istället vill de hålla kostnaderna nere och genom ett bra avelsarbete kunna driva ett företag med god avkastning.

Den andra respondenten hade tänkt på ett liknande sätt som den första, respondentens mål var att bedriva en lönsam mjölkproduktion på släktgården. I detta område var det inte lönsamt att bedriva spannmålsproduktion och i nötköttproduktion kunde det heller inte räknas hem någon lönsamhet i. Därmed var det en självklarhet att fortsätta bedriva mjölkproduktion på gården. Deras nuvarande system med uppbundna kor var för irrationellt och därmed krävdes det att bygga ett nytt stall för att kunna driva en lönsam och rationell mjölkproduktion. I det nya stallet kunde de fördubbla djurantalet men också frigöra mycket tid tack vare ett automatiserat system med robotmjölkning och robotar som sköter foder- och gödselhantering. De strävade efter att bedriva en lönsam produktion genom att producera ett billigt grovfoder och hålla nere kostnaderna för att uppnå maximal avkastning på korna. Tid med familj och vänner prioriteras högt och därmed var det ett självklart val att bygga ett högteknologiskt stall. Respondenten bor i ett område med hög representation av sommargäster och därmed har

de möjlighet att bedriva gårdsförsäljning direkt till kund under sommaren och skapa ett mervärde av sina produkter.

Respondent nummer tre vill även denna bedriva en lönsam mjölkproduktion men genom att hitta egna försäljningskanaler för mjölken samt förädla den själv för att kunna ta ut ett mervärde. Gården är inte en gammal släktgård och därmed hade den inte samma sentimentala värde men respondenten vill fortfarande bo och bedriva sin produktion på nuvarande plats. Hon har även som mål att bedriva en alternativ produktion jämfört med den traditionella mjölkproduktionen. Kalven tas från kon första dygnet vanligtvis men nu ska den istället få vara kvar upp till fyra månader. Efterfrågan på produkterna visade sig vara hög och därmed krävdes det en expansion av den befintliga mjölkproduktionen om 10 kor ungefär. Ett nytt och modernt stall skulle även förbättra tillvaron för korna, samt frigöra mer tid för djurskötarna genom ett mer rationellt med ett lättskött system. Därmed var det ett enkelt val att expandera för att kunna möta marknadens efterfrågan och bedriva en modernare mjölkproduktion. Med tanke på att stallet är uppdelat i en så kallad BB-avdelning och korna endast mjölkar $\frac{1}{4}$ av vad högvastande kor gör menar hon att stallet kommer betala av sig ändå. Då respondenten säljer alla sina produkter genom egna försäljningskanaler och därför kan ta ut ett högre pris kommer kalkylen gå ihop. Då företaget även bedriver gårdscafé samt försäljning av lamm- och fläskkött har dessa investeringar planerats under några års tid och hon har många ben att stå på.

5.2.1 Summering

Vad som gör dessa tre företag lika är att alla vill driva en lönsam mjölkproduktion med fokus på mjuka värden. Lantbrukarna värderar fritid med familj och vänner högt samtidigt även kornas välmående och vill ha friska och välmående kor. Alla tre respondenter trivdes bra med sin tillvaro och ville inte bedriva mjölkproduktion på annan ort utan ville istället förvalta sina gårdar. Störst skillnad är mellan den tredje respondenten och de två första då de väljer att bedriva sina produktioner på helt olika vis. Respondent ett och två bedriver sina mjölkproduktioner på ett traditionellt sätt, medan den tredje är mer utav en innovationsgård med ett nytänkande kring hur en mjölkproduktion ska bedrivas. Det kan bero på att de två första respondenterna är uppväxta på ett lantbruk som har gått i generationer och är bekanta med att mjölkproduktion bedrivs på ett traditionellt vis. Respondent tre har ingen lantbrukarbakgrund men finner intresse för branschen och vill sätta sin prägel på

produktionsformen. Därmed får denne en annan syn på produktionen med andra infallsvinklar och finner potential till att förändra i med personen kommer in ny i branschen.

5.2.2 Reflektioner

Innovation och nytänkande är bra och behövs, framförallt i lantbruksbranschen. Många lantbrukare lever i det förgångna och är rädda för förnyelse och att ändra på sina principer (JA 2019). Därför behövs de som kan hitta och visa nya möjligheter inom branschen och dessa är många gånger den yngre generationen lantbrukare. Gårdsbutiker är ett bra sätt att utveckla företagandet samt skapa nytänkande och lantbrukare skapar sina egna försäljningsstrategier och kanaler. Alla företag har däremot inte möjlighet att ha en egen försäljningskanal direkt till konsument och kan ta så pass höga priser att de har råd med en produktion som avkastar mindre än en traditionell. Dessutom är det en trygghet att ha kontrakt med mejeri och slakteri för att sälja sina produkter. Att hålla kalven med kon i fyra månader innebär en kostnad för företaget och är heller inte det mest lönsamma sett till mjölkavkastning och därför är det inte många som bedriver sin produktion på detta viset.

5.3 Stordriftsfördelar i expansion av mjölkproduktion

Studien berör även stordriftsfördelar som syftar till de ekonomiska fördelarna ett företag kan dra nytta av genom att expandera sin produktion, vilka intäkter ökar och vilka kostnader kan minskas (Gullstrand & Hammarlund, 2010). Respondenterna har fått berätta vad de ser för stordriftsfördelar med att expandera till en mer modern och rationell produktion. Genom att expandera kommer företaget förhoppningsvis kunna bedriva en mer effektiv produktion där de tekniska hjälpmedlen, som mjölk- och foderrobotar är till stor hjälp och avlastar mycket i det dagliga arbetet (ibid).

Fallgård ett kommer att utöka sin verksamhet från 50 mjölkkor till 120 och på lång sikt enda upp till 206. Genom att automatisera sin produktion med mjölkrobotar kommer avkastningen per ko att öka. Istället för att mjölka två gånger per dag i det gamla uppbundna stallet kommer korna att mjölkas drygt 2,5 gånger per dag (Växa Sverige 2016). De ser även att de kommer kunna producera ett billigare grovfoder samt köpa in billigt kraftfoder och produktionskostnaden per liter mjölk kommer därmed sjunka. Trots att de mer än dubblar antalet mjölkkor kommer inte behovet av att anställa fler vara speciellt stort tack vare det automatiserade stallet. De uppskattar att de kommer räcka med att anställa en person när

produktionen kommit upp i 206 mjölkkor, vilket är en enorm fördel då personal alltid är en stor kostnad. Att det automatiserade stallet kommer frigöra mycket tid för bröderna ser de som en enorm skalfördel, de kan välja att lägga den tiden i företaget eller på familj och vänner. När de dessutom kommer ha en anställd har de förhoppningar om att kunna ha ett mer kontinuerligt och flexibelt schema att arbeta efter och därmed ha fler fasta rutiner samt möjliggöra för att enklare kunna ta semester.

Fallgård nummer två har gått från att bedriva en uppbounden besättning på 55 mjölkande till ett nytt robotstall om 111 mjölkande. När besättningen låg på 55 mjölkande var det två personer som arbetade hemma på gården. Efter att besättningen utökats till 111 mjölkkor är tanken på längre sikt att enbart den yngre generation ska sköta driften, vilket är de två bröderna. En ökning av djurantalet med 100%, men fortfarande samma personalstyrka, ser respondenterna som en otrolig skalfördel. Stallet kommer vara automatiserat med robotar som mjölkar, fodrar och tar hand om gödselhanteringen. Dessa kommer frigöra mycket tid för bröderna som de kan ägna åt sin familj och vänner istället. Den största fördelen med att expandera verksamheten och med det nya stallet menar bröderna är arbetet med foder. Utfodringen blir i stor sett helautomatiserad och de kommer kunna ha en bättre kontroll på åtgång och fodervärden. Foderroboten går en gång i halvtimmen för att kontrollera fodermängden och kör aldrig ut mer än 400 kg foder åt gången. Detta gör att fodret aldrig blir gammalt eller torkar ut. Det blandas med vatten för att höja ts-halten och blir därmed mer aptitligt för korna vilket gör de äter mer. Tack vare att utfodringen sker med robot kommer respondenten endast lägga 2,5 timmar var tredje dag med att fylla på foder åt roboten. I det gamla stallet fick de lägga åtminstone 2 timmar per dag vid utfodring. Tack vare att djuren äter mer samt att bröderna har bättre kontroll över fodervärdena kommer korna avkasta mer, vilket de ser redan nu efter en månad i det nya stallet då korna mjölkar i genomsnitt 3,2 gånger per dag. I jämförelse har Lely som riktvärde att korna bör mjölka minst 2,6 gånger per dag.

Den tredje fallgården bedriver idag en mindre besättning som de mjölkar en till två gånger om dagen. Det är en tidskrävande och irrationell process eftersom den enda tekniken som används är en mjölkmaskin och mycket av gödselhanteringen sker för hand. Fallgårdens besättningsstorlek omfattar 12 mjölkande kor och de planerar att bygga för 120 stycken. Produktionens värde fokuserar på en djurvälstånd som ligger över de svenska lagstiftade kraven eftersom mjölkstallet kommer vara överdimensionerat för antalet djurplatser samt att

kalven kommer få gå kvar hos kon upp till fyra månader jämfört med 24 timmar vad som är minimikravet för KRAV certifierade besättningar (KRAV 2022). Det kommer vara uppdelat i två olika grupper, en ordinarie grupp med två robotar och en robot i BB-avdelningen.

Anledningen till att det ska vara en BB-avdelningen är att ko och kalv ska gå tillsammans i fyra månader, samtidigt som kon mjölkas. Företaget kommer nå stora stordriftsfördelar då de mer än tiodubblar besättningen och räknar inte med att behöva anställa ytterligare personal. Hela produktionskedjan förändras och de kommer applicera tekniken i hela ledet, allt från mjölkning i robot till automatisk utfodring. Det resulterar i en högteknologisk anläggning som kan finansieras på grund av att de utökar med så pass många djur och inte de behöver fler medarbetare för att en utökning ska vara hanterbar. Enligt Gullstrand & Hammarlund (2010) är själva grundpelaren i stordriftsfördelar att produktiviteten ska öka i högre takt än de resurser som används för att utöka, i relation till insats kontra ökad intäkt per kilo produkt. På fallgården kan den vara svår att applicera, men produktivitet kan komma att öka då företaget installerar mjölkrobot, vilket innebär att korna kan mjölkas dygnet runt. Investeringen leder till andra stordriftsfördelar som att arbetstimmar per stallplats minskar vilket gör att överskottet per kilo mjölk kan påverkas positivt.

5.3.1 Summering

Att driva större lantbruk kommer bli vanligare i framtiden och investeringar i framförallt djurproduktion kommer bli högre än vad det har varit tidigare, för gris- och mjölkproduktion kan investeringarna vara mellan 50–100 miljoner kronor (Jordbruksaktuellt 2008). Samtliga respondenter kommer att påverkas positivt av att utöka deras befintliga produktion som leder till stordriftsfördelar. De kommer att omfördela sina kostnader från rörliga till fasta och generera ett större överskott i sin helhet, samt kommer det andra mjuka värden med stordrift. Med modernare teknik kommer de kunna arbeta färre mantimmar per djur och samtidigt som de har fler djurenheter i sina produktioner. Mjuka värden som tillkommer är att de kan frigöra tid till familj och vänner. Respondent ett och två förhåller sig lika i resonemang och hur den ekonomiska kalkylen ser ut. Storleken på byggnationen skiljer sig, men i övrigt har de valt samma utrustning och de kommer fokusera på produktivitet samt att kunna leverera så stor mängd mjölk som möjligt. Det ska generera mer fritid för ägarna i samband med ett högre resursutnyttjande av befintliga tillgångar. Den tredje respondenten kommer kunna nyttja stordriftsfördelar i sin innovationsgård, arbetet i verksamheten kommer bli effektivare och resurserna de nyttjar för att bygga upp verksamheten kommer sedan kunna arbeta aktivt i produktionen. Stordriftsfördelarna skiljer sig inte avsevärt på de olika fallgårdarna, de

kommer ha mindre arbetstid per stallplats samt antalet kilo mjölk ökar med hjälp av robotarna.

5.3. Reflektioner

Fördelar med att respondenterna skiljer sig är att alla tre har hittat olika sätt att öka sin omsättning och vinstmarginal genom stordriftsfördelar. Det visar att det inte behöver vara endast en väg som är den rätta utan det kan finnas fler sätt att utveckla sin verksamhet på. Detta kan leda till att många av deras branschkollegor får upp ögonen och motiveras att hitta just deras väg till bättre lönsamhet. De tre olika respondenterna ägnar sig åt just vad de tycker är roligt samt har nischat sig inom det område de är bäst på och därmed har de även lyckats med sitt företagande. Fast de tre lantbrukarna har nischat sig inom olika delar av mjölkproduktionen visar det tydligt att för alla tre bör de kunna dra nytta av stordriftsfördelar för sin enskilda verksamhet.

Då respondenterna skiljer sig åt och bedriver sin produktion på olika vis och utnyttjar stordriftsfördelar olika kan det vara svårt att avgöra vilken av lantbrukarna som utnyttjar stordriftsfördelar på bästa vis. Alla lantbruk har olika ekonomiska förutsättningar samt hur de kan bedriva sin produktion på bästa sätt. Därmed är det viktigt att beakta och studerar vilket sätt som passar bäst in på sin egna gård. Vissa lantbruk kan vara med lämpade att hitta egna försäljningskanaler och andra att bedriva större djurproduktion och sälja råvarorna vidare till grossister. Lantbrukare som vill hitta egna försäljningskanaler till sina produkter bör beaktning att det är mycket tidskrävande att hitta samt bygga upp sitt egna varumärke. Om ens gård däremot är belägen längre ifrån en stad kan det vara en trygghet att ha leveransavtal med mejerier och slakterier för att garantera en försäljning av sina produkter.

5.4 Reflektion mjuka värden

Det finns olika värden som spelar en viktig roll vid olika typer av beslut. För att kunna särskilja och förklara de olika värdena är de uppdelade i två olika grupper i hårda värden och mjuka värden. De hårda värdena kopplas till ekonomisk avkastning och används vid konkreta beslut, vid utförandet av en kalkyl får man ett konkret täckningsbidrag som beskriver om det är lönsamt att göra investeringen eller inte. Mjuka värden är sådana som är kopplade till vilket intresse, tillhörighet eller andra delar som inte går att koppla till de hårda värdena. Vill man bedriva en viss typ av produktion, eller verksamhet, på grund av intresse kan det uppnå

ett större syfte för den enskilda individen än om den valt bedriva en högavkastande verksamhet. Dessa mjuka värden går inte att sätta ett ekonomiskt värde på och därmed går de inte att värdera dessa i jämförelse med ekonomisk avkastning och värdet på en möjlig investering.

6. Slutsats

Syftet med denna uppsats var att identifiera vad mjölkproducenter ser för stordriftsfördelar i en utökning av en befintlig verksamhet, hur de resonerar kring en investering och expansion av sin nuvarande verksamhet. Tillslut även hur mjölkproducenterna resonerar kring en investering och expansion av sin produktion i ett läge med ökande priser på råvaror och insatsvaror. I kapitlet kommer det presenteras en slutsats kring syftet och frågeställningarna i avsnitt 1.4.

6.1 Författarnas slutsatser

Att bedriva ett lantbruksföretag kan vara komplext, i synnerhet mjölkproduktion som är en arbets- och kapitalkrävande bransch. När det kommer utvecklingsprocessen kan den pågå under en lång tid och mycket kan hända fram till ett beslut tages. Studien syftar till lantbrukare som bedriver en befintlig mjölkproduktion och är antingen i beslutsprocessen om att utveckla eller har precis utvecklat. Externa faktorer tas även i beaktning, som höjda råvarupriser vilket påverkar branschen negativt med höjda insatsvaror och byggmaterial.

Det finns inga lantbruksföretag med exakt samma förutsättningar, som bedrivs av liknande individer eller varit i samma familjgenerationer. I det här fallet är den befintliga besättningsstorleken samt expansion likvärdig för samtliga respondenter. Verksamheterna bedrivs däremot på olika sätt och visionen med utvecklingen för lantbruksföretagen skiljer sig. Respondenterna är i olika stadier av byggnadsprocessen och reflekterar olika kring produktionens framtid. Beslutsprocessen för respondenterna skiljer även sig men gemensamt är att de ser ljus på framtiden för den svenska mjölkproduktionen. Det finns utrymme att utöka den svenska mjölkproduktionen då Sverige inte är självförsörjande på mejeriprodukter. För att lantbrukare ska kunna utöka krävs mer än bara kapital, det behövs även spridningsareal för gödseln samt areal för foderproduktion.

Lantbruksföretagarna gör en avvägning vilka faktorer som levererar de värden som är viktigast i beslutsprocessen. Utifrån studien kan man konstatera att mjölkproducenterna värdesätter mjuka värden högt. Både i det generella resonemanget att utveckla verksamheten men även i det rådande prisläget. Samtliga mjölkproducenter ser stordriftsfördelar i att utöka sin produktion, det kan handla om att frigöra tid för sig själv eller effektivisera produktionen och därmed färre arbetade manstimmer per djurenhet. Mjölkproducenterna ansåg också

genom stordriftsfördelar fanns det chans att ska skapas en plats för nästa generation att arbeta i företaget eller skapa en ny innovativ matkultur. Givet att de mjuka värdena uppfylls för lantbrukarna är det även viktigt med en god lönsamhet i deras verksamhet. Om de skulle ha ett större lönsamhetsfokus och de mjuka värdena inte skulle vara lika viktiga hade beslutsprocessen sett helt annorlunda ut. Antingen hade de investerat på annan ort i en befintlig anläggning, avvecklat produktionen eller arrenderat ut marken och funnit ett annat arbete. Samtliga mjölkproducenter anser att framtiden ser ljus ut för svenska mjölkproducenter och dessutom befinner sig företagen i ett stadie med pågående generationsskifte eller att nuvarande drift är för irrationell och därmed krävs det en nybyggnation samt expansion. I med detta är mjölkproducenterna positiva kring investering i nuvarande läge trots en situation med högre risk och kostnader.

6.2 Kritisk reflektion

Vårt mål med uppsatsen var uppdelat i tre liknande frågeställningar. Dels hur mjölkproducenter såg för stordriftsfördelar i en utökning av befintlig verksamhet och även hur mjölkproducenter resonerar kring en investering och expansion av sin nuvarande verksamhet. Tillslut även hur mjölkproducenter resonerar kring en investering och expansion av sin produktion i ett läge med ökade priser på råvaror och insatsvaror. Ur kritisk synpunkt kunde vi valt att intervjua fler respondenter då dessa tre endast utgör en del av den stora massan om 2882 stycken mjölkföretag totalt i Sverige (LRF 2022). De tre respondenterna har olika förutsättningar samt är i olika stadier av expansionen. Däremot har de liknande storlekar av produktionerna i det uppbundna systemet med 10, 50 samt 55 mjölkkor. De tre mjölkproducenterna planerar att bygga med plats för 120, 120 respektive 111 mjölkkor. Resultatet i rapporten garanterar därmed inte att stämma in på den stora massan av mjölkproducenter i Sverige men däremot kan den stämma in på företag med liknande storlek av nuvarande produktion samt framtida expansion. Det bör tilläggas att en av respondenterna stod med ett redan färdigbyggt stall och därmed undkommit många av prishöjningar på råvaror under senare delen av 2021.

Vi anser resultatet bör vara korrekt i hänseende av att vi fokuserat på företag i liknande storlekar samt någorlunda geografiskt positionerade. Det går att ifrågasätta om resultaten skulle skilja sig om vi valt en annan geografisk position eller storlek på företaget. Vi som författare har strävat efter att hålla en objektiv och en akademiskt professionell nivå både

under intervjuerna samt i arbetet som helhet. Vi anser frågorna i intervjuguiden inte vara vinklade men medger att genom pågående diskussion med respondenterna kan ha föranlett till svar som författarna ansett passa bra in i studien. Vi anser att vår egen påverkan och intresse av ämnet må ha haft inverkan på arbetets utformning och tolkning men däremot inte någon betydande påverkan på det slutgiltiga resultatet. Därmed anser vi att arbetets reliabilitet och validitet inte har påverkats nämnvärt.

6.3 Framtida forskning

För framtida forskning finns det många detaljer och delar att studera närmre hos de olika mjölkföretagen. Förslagsvis kan framtida studier använda sig av fler respondenter med förhoppning att få ett resultat som passar bättre in på fler företag. I denna studie har två av respondenterna varit nära belägna Uppsala, Stockholm och närhet till områden med många sommargäster. Den tredje respondenten är belägen längre norrut och har därmed inte samma förutsättningar med att hitta egna försäljningskanaler. Därmed kan vidare studier koncentrera sig mer i samma geografiska område.

Då investering i ett mjölkstall innebär en stor ekonomisk insats kan det vara intressant vid framtida forskning att studera respondenternas olika ekonomiska förutsättningar till att få beviljat lån av nytt stall för att få ett ännu tydligare resultat. Det bör tas i beaktning att ingen gård har exakt samma förutsättningar med ekonomi, generationsskifte och traditioner och därmed kan man inte förvänta sig ett resultat som stämmer in på hur många som helst.

Referenser

Bergknut, P. Elmgren, J. Hentzel, M. (1993). *Investering i teori och praktik*. Lund. Studentlitteratur

Bryman, A. & Bell, E., (2017). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. 3:e upplagan. Stockholm: Liber.

Calabretta, G., Gemser, G. & Wijnberg, N. (2017) *The Interplay between Intuition and rationality in strategic decision making: A paradox perspective*. 365-401

COOP, (2022). *Standardmjölk*. <https://www.coop.se/handla/varor/mejeri-agg/mjolk/standardmjolk/standardmjolk-7310865000194> [2022-08-09]

Dagens logistik. (2022). *Dyrare råvaror vid krig i Ukraina*. [Dyrare råvaror vid krig i Ukraina – Dagens Logistik](#) [2022-04-08]

Gullstrand, J. & Hammarlund, C. (2010) *Produktionsfunktioner i jordbruket*. [Microsoft Word - RAPPORT 2010.doc \(agrifood.se\)](#) [2022-05-10]

Hjellström, A. 2012. Mjölkekonominrapport. Nr 4. Svensk Mjölk.

Jacobsen, D.I. Thorsvik, J. (2008). *Hur moderna organisationer fungerar*. Lund. Studentlitteratur.

Jordbruksaktuellt, (2019) *Kreativa lösningar krävs för utveckling*. <https://www.ja.se/artikel/60352/kreativa-lsningar-krvs-fr-utveckling.html> [2022-08-09]

Jordbruksaktuellt. (2021). *Stigande priser på åker och betesmark*. [Stigande priser på åker och betesmark - Jordbruksaktuellt](#). [2022-04-08]

Jordbruksaktuellt. (2008). *Stordrift är framtiden för animalieproduktionen*. <https://www.ja.se/?p=29247&m=3433&pt=105&highlight=investeringsprocess> [2022-04-08]

Jordbruksverket, (2021) *Svensk marknadsandel animalieprodukter*. [Svensk-marknadsandel-animalieprodukter-tga.xlsx \(live.com\)](#) [2022-04-04]

Jordbruksverket, (2022). *Sprida gödsel*. <https://jordbruksverket.se/vaxter/odling/vaxtnaring/sprida-godsel> [2022-04-08]

KRAV, (2022) *Utfodring av kalvar*. <https://regler.krav.se/unit/krav-article/26b5f2e5-fbd1-401a-94aa-d0618a43883f> [2022-08-09]

Landshypotek Bank, (2020). *8 fakta om svensk mjölkproduktion*. [8 fakta om svensk mjölkproduktion | Landshypotek Bank](#). [2022-04-05]

Lindkvist, L. Bakka, J. Fivelsdal, E. (2014). *Organisationsteori : struktur, kultur, processer*. 6:e upplagan. Stockholm: Liber.

LRF, (u.å). *En förenklad miljötilståndprocess för djurhållande företag* [En förenklad miljötilståndprocess för djurhållande företag](#). [2022-04-05]

LRF, (2022) *Svensk mjölk i siffror*. <https://www.lrf.se/om-lrf/organisation/branschavdelningar/lrf-mjolk/svensk-mjolk-i-siffror/> [2022-04-04]

Mariestadstidningen. (2022). *LRF-basen om fler hot mot lantbruket: ”En räntehöjning slår hårt”* [LRF-basen om fler hot mot lantbruket: ”En räntehöjning slår hårt” - Mariestadstidningen \(mariestadstidningen.se\)](#) [2022-04-08]

Riksbanken. (2021) *FÖRDJUPNING – Hur påverkar högre råvarupriser och fraktkostnader svensk inflation?* <https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/ppr/fordjupningar/svenska/2021/hur-paverkar-hogre-ravarupriser-och-fraktkostnader-svensk-inflation-fordjupning-i-penningpolitisk-rapport-juli-2021.pdf> [2022-05-10]

SEB, (2022). *Tema: Råvarorna och kriget*. <https://sebgroup.com/sv/press/vara-expertes/expert rapporter/nordic-outlook/tema-ravarorna-och-kriget> [2022-08-09]

SFS 2019 - 66, kap2 §3. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/djurskyddsforordning-201966_sfs-2019-66

SFS 2015/16:526. *Den svenska mjölknäringen*. Stockholm: Riksdagen

Skånemejerier. (2017). *MJÖLKBUDET*. [2017-03 mjolkbudet.pdf \(skanemejerier.info\)](#) [2022-05-16]

SLU, (2011). *Effektiv betesdrift med automatiskt mjölksystem*. https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/epok/aldre-bilder-och-dokument/hs_ekomjolkprod.pdf

SVD. (2017) *Unga lantbrukare måste få bättre chanser*. [”Unga lantbrukare måste få bättre chanser” | SvD Debatt](#) . [2022-04-06]

Sveriges Radio. (2021). *Kostnaderna skenar för lantbrukare, Det handlar om miljonbelopp*. [Kostnaderna skenar för lantbrukare: "Det handlar om miljonbelopp" - P4 Väst | Sveriges Radio](#) [2022-04-08]

Sveriges Mjölkbonder. (2021). *Kalkyl för mjölkko*. https://sverigesmjolkbonder.se/onewebmedia/LA2105sm_reviderad_15nov2021.pdf [2022-05-16]

Växa Sverige. (2016) *FOKUS mjölkkons hälsa och produktion*. [fokus-2016-bete-och-ams-att-taenka-paa.pdf \(juverportalen.se\)](#) [2022-05-16]

Öhlmér, B., Olson, K. & Brehmer, B. (1998). *Understanding farmers' decision making processes and improving managerial assistance*. Institutionen för ekonomi, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala, vol. 18, pp 273–29.

Personlig kommunikation

Respondent ett, Intervju & studiebesök, 2022-04-24

Respondent två, Intervju & studiebesök, 2022-04-25

Respondent tre, Intervju & studiebesök, 2022-05-03

Bilagor

Bilaga 1: *Intervjuguide*

1. Storlek på företaget, besättnings, antal anställda?
2. Historia om företaget- hur gamla är ni, hur länge har ni drivit företaget?
3. Hur stor besättning ska ni bygga för?
4. Vad blir er investeringskostnad per stallplats?
5. Vilket mjölksystem ska ni bygga för och var det självklart att välja just detta system?
6. Hur ser det ut med utveckling av mjölkproducenter i ert närområde? Konkurrens om mark osv?
7. Hur ser det ut med personal efter ni expanderat? Kommer ni behöva anställa någon mer?
8. Vad ser ni som er allra största fördel med att expandera? Stordriftsfördelar?
9. Kommer det bli någon förbättring för korna med att expandera? klövhälsa, juverhälsa, avkastning,
10. Hur ser ni på de ökade råvarupriserna, kostnaderna för byggmaterial, foderpriser och insatsvaror?
11. Under hur lång tid har ni funderat på att expandera? - Varför har ni valt att investera och varför nu?
12. Vad investerar ni för, nästkommande generation eller för företagsutveckling?
13. Fanns det några alternativa lösningar? avveckla, driva vidare, nötköttsproduktion, växtodling?
14. Vad tänker ni om marknadsutveckling på mjölk?
15. Hur har er beslutsprocess gått till? Har ni använt er av rådgivare eller bollplank under processen?
16. Vad är viktigast för ert företagande? Gå med vinst eller andra mjuka värden? Hur resonerar banken

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (PDF-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.